

Kako su pravila učinila odbojku atraktivnom

„Odbojka je ono čime se mi bavimo”.

Ovo bi mogla da bude prava reklama ili logo FIVB-a. Ali to bi takođe moglo da bude i „Spektakularnost je naš cilj“, što je u suštini dovelo do „Neka lopta što duže bude u igri“.

Pa, ipak, *plus ça Change, plus c'est la meme chose*. Što se više stvari menjaju to sve više ostaju iste.

Šta od svega ovoga, u stvari, ima veze sa atraktivnošću u odbojci? Pa, zapravo, sve.

Hajde da to shvatimo na ovaj način: što više uvodimo promene u pravila, to odbojka sve više ostaje verna sama sebi. Koje su bile vaše prve impresije kada ste prvi put bili na odbojkaškoj utakmici? Boje, eksplozija snage, buka, potezi ili brzopotezne, vatrene akcije? Zamislite da imate vremeplov i da se vratite nekoliko decenija unazad, u, recimo, 1964. godinu. Odbojka koju biste tada videli izgledala bi kao ova danas. Suština odbojke nije stvarno menjana u proteklih 40 godina, iako su menjani neki detalji.

Postoji naučna teza, poznata kao ekvilibrijum, čije ponašanje je utvrđeno psihičkim zakonom koji je opisan od strane Le Šateljea (Le Chatelier) – ako moram da parafraziram, to zvuči otprilike ovako: promenite jedan faktor i uticaćete na ostale da se uključe, *suprotstavljajući* se nametnutoj promeni. Promenite jedno pravilo u odbojci i odjednom ćete pokrenuti čitav lanac drugih promena, koje se suprotstavljaju onome što ste uradili. Ali, u slučaju odbojke, to uvek stvara atraktivnu celinu.

Odbojka je jedan od tri najpopularnija sporta u svetu. Nemojte mi poverovati na reč, uzmite mišljenje TV-a, novinara, mišljenje gledaoca koji je tek odgledao svoju prvu odbojkašku utakmicu. Reči kao što su: uzbudljiva, dinamična, eksplozivna, spektakularna, moćna, momentalno nam padaju na pamet. To je igra koja oduzima dah. Odbojka je u našoj krvi, a zašto? Zato što je specijalna i jedinstvena. Suočimo se sa tim, *odbojka je seksi!*

Neke igre imaju eksplozivne udarce – druge imaju zadivljujuće skokove. Neke imaju golove, neke koševе ili razdeljeni teren. Ali jedino odbojka predstavlja jedinstvenu mešavinu kvaliteta timske igre na razdeljenom terenu sa nadigravanjima, međusobnim dodavanjem - i sve to u okviru specijalne odlike ovog sporta, da je lopta u igri dok ne dotakne zemlju. FIVB ima Pravila igre kako bi stalno imala na umu ove jedinstvene odlike, kako bi ih očuvala, štitila, održala ravnotežu u igri između napada i odbrane – dozvoljavajući stepen naboja u igri i izražavanje ljudskih osećanja. I održavajući sliku čiste igre, kakvu svi priželjkujemo!

Ako nastavimo da posmatramo ideju ekvilibrijuma, možemo uzeti kao primer efekat postojanja Libera u igri.

Pre nekoliko godina, FIVB je tražila načine da produži boravak na terenu određenih harizmatičnih igrača koji su bili spektakularno uspešni u zadnjoj zoni, ali koji nisu bili

dovoljno visoki da poentiraju ili efikasno blokiraju na mreži. Ovi igrači su uvek podizali publiku na noge tokom akcije, bacajući se po terenu kako bi omogućili da se poen nastavi. Međutim, oteo bi se uzdah razočarenja kada su morali da napuste teren pri rotaciji u prednju zonu. Mi smo, u Komisiji za pravila igre testirali nova pravila zamene, uz razmišljanje o dozvoljavanju do 12 zamena, po tri za svaku poziciju. U međuvremenu, drugi veliki mislioci igre su postavljali pitanja o efektu fiksnog sedmog igrača. Iz diskusija u Savetu Svetske lige proizašao je pojam Libera. Komisija za pravila igre je zamoljen da prouči tu ideju i napiše skup pravila koja bi zatim bila testirana na samoj Svetskoj ligi sledeće sezone. To je uspešno postignuto sa nekim manjim promenama, a ostatak je istorija. Pravilo je uvedeno 1999. godine sa spektakularnim uspehom.

Ali zapamtite zašto je uvedeno. Da bi omogućilo spektakularnim igračima da rade ono što su najbolje umeli – da igraju spektakularnu odbranu. Libero je odmah postao najbolji dodavač ekipe, a rezultat je bio to što se procenat preciznih lopti dodatih dizaču povećao, a i *napadi* su, takođe, postali snažniji!

Vidite kako je ravnoteža uključena u dinamiku igre – promenite jednu stvar i neka druga stvar se dogodi. Ali sa Liberom, mi smo stvorili spektakularnog, senzacionalnog igrača, zvezdu. Odbojka je dobila novu pobjedničku formulu.

Slučaj Libera pokazuje kako su druge agencije i komisije uključene u promenu pravila.

Neka pravila su zapravo naručena, kao u slučaju Libera. Druga su doneta

od strane Komisije. Pravilo „neca“ pri servisu je slučaj tog tipa. Već neko vreme postojala je zabrinutost da ne dođe do stagniranja u igri, naročito u nekim delovima muške igre. Servis je postajao potez niskog rizika, ali što je još važnije, lopta koja dodiruje mrežu pri servisu je dovođila do „nadigravanja bez igre“, koja su bila veoma razočaravajuća za publiku. Statistika je pokazivala koliko je bilo ovih nadigravanja bez igre i postalo je jasno da bi trebalo da postavimo pitanje „zašto ne dozvoliti da se igra nastavi?“. Jednom kad je ovo dogovoreno, pisanje test projekta i samog pravila bilo je lako. Međutim, bilo je teže preduzimanje sledećeg koraka – da li da uvedemo tako radikalnu ideju u Svetsku odbojku? Da li bi bila prihvaćena?

U tom trenutku, pravilo je izašlo pred Izvršni, a zatim i Administrativni odbor i nakon što su otklonjene obe ove prepreke, uvedeno je sa gotovo trenutnim efektom.

Svako od ovih pravila je na svoj način doprinelo porastu šire popularnosti Odbojke, povećanjem „koeficijenta njene atraktivnosti“. To je zavidljivo atraktivan sport, prepun visokih, vitkih i veoma veštih sportista, koji nastupaju u okviru pravila koja moraju da im omoguću da rade ono što najbolje umeju – da zabavljaju!

Kad bi trebalo da odredimo vremenski okvir najvećih promena pravila u sportu tokom godina, videli bismo, uzimajući u obzir cifre, kako je igra evoluirala u svoju sadašnju poziciju istaknutog sporta na Olimpijskim igrama. Videli bismo, takođe, da se određene stvari ponavljaju.

Promene pravila u ranim godinama

1895: Mreža je postavljena na 1.98 m. Igračima je dozvoljeno da dribljaju – to jest, da odbijaju loptu od ruku u jednom potezu – sve do 4 stope od mreže. Mečevi se igraju do završetka 9 'ininga' (delova igre). [Sistemi bodovanja su redovno vežbali naše inventivne sive ćelije. To ćemo kasnije i videti.](#)

1900: Mreža je podignuta na „7 stopa i 6 inča“ – otprilike 2.27 m. **Linija za dribljanje** je eliminisana. Setovi su se igrali do 21. poena. [Podizanjem mreže, poeni su postajali duži – ovo produžavanje vremena lopte u igri je do današnjeg dana ostalo suština aktivnosti FIVB-a.](#)

1912: Dimenzije terena su ustanovljene na 35 x 60 stopa. Obim lopte je postao 26 inča. Težina se kretala između 7 i 9 unci. Bilo je 6 igrača po timu. Uspostavljen je sistem **rotacije** u smeru kazaljke na satu nakon osvajanja prava na serviranje.

1913: U Aziji se igra na većem terenu sa nižom mrežom. Ustanovljena je igra sa 9 igrača sa fiksnim pozicijama (t.j. nema rotacije).

1916 : Sistem bodovanja je sada takav da se osvaja 15 poena po setu i pobeđuje bolji u 5 setova. Tako je ostalo do 80-tih! Bilo je dozvoljeno odigrati loptu bilo kojim delom tela, uključujući i stopala. [Igra je evoluirala, a kako bi se stvorio dinamičniji i spektakularniji element, pravila udarca u napadu su promenjena – do čega je takođe došlo i u 90-tim godinama.](#)

U isto vreme, **mreža je podignuta na malo ispod 8 stopa (2.43 m).** [Do toga je došlo iz istog razloga kao ranije – igrači su mogli više da skoče i imali su bolju tehniku – otuda potreba da se postavi barijera koja bi predstavljala veći izazov između dva skupa igrača.](#)

Servis koji pogađa mrežu ili drugi objekat je isključen iz ograničenja.

Lopta ne može biti uhvaćena ili odigrana dva puta zaredom.

Na Filipinima, uvedeni su pojmovi visokog dodavanja (pasa) i smeča.

Ali, tek 1920-tih se uvodi pravilo o tri udarca dozvoljena svakom timu pre nego što prebaci loptu protivniku. Uvedena su ograničenja za igrače zadnje linije. Lopta može biti odigrana bilo kojim delom tela iznad struka. [Razlozi za ovo su nejasni – ali, mora da je prevladalo shvatanje da neki aspekti igre nisu u ravnoteži sa ostalima. Prošlo je nekoliko godina pre nego što je ovo pravilo odbačeno i ponovo uspostavljena dozvola dodira lopte svim delovima tela. Ipak, održavanjem pravila *iznad struka*, verovatno su žrtvovani neki aspekti spektakularnosti.](#)

1922: Prelaz preko mreže na njenom gornjem delu je zabranjen. Ograničenja su postavljena za igrače zadnje linije. Uvedene su obostrane greške, zajedno sa srednjom linijom i novom pozicijom zapisničara. Neophodno je osvojiti dva uzastopna poena ako je rezultat nerešen, 14-14.

1923: Određen je minimum visine plafona. Igrači nose brojeve. Kontakt sa protivničkim terenom je greška.

1924: Određene su dimenzije mreže.

1925: Sudijskom telu je dodat „glavni sudija”. Uvedeni su tajm-auti. Ekipe pobeđuju osvajanjem dva čista poena, umesto dva UZASTOPNA na 14-14.

1932: Srednja linija je produžena do beskonačnosti. Po prvi put, traka postavljena na mrežu iznad bočnih linija označava prostor za prelaz lopte. Tajm-auti traju po 1 minut svaki. Svaka unutrašnja promena pozicija na terenu je zabranjena. [Ovo poslednje je možda dalo igri više igrača za sve pozicije, ali ko zna koje specijalne taktike je moglo da proizvede – možda dizanje iz zona 2, 3 i 4?](#)

1935: Korišćeni su krstovi na podlozi za određivanje pozicija. Zaklon postaje greška. Dodir mreže je greška. Igrači mogu napustiti teren samo kako bi napravili zalet za udarac u napadu, kada je lopta na njihovoj strani terena.

1938: Blokiranje je definisano kao „zaustavljanje lopte na mreži” i prvi put je zvanično identifikovano. Blokiranje mogu izvršiti dva igrača ukoliko igraju na susednim pozicijama.

[Tada igra postaje slična onoj koju danas poznajemo, sa svim postojećim elementima \(osim Libera\), a nove taktike i metode treninga su nastajale kako bi se teren zaštitio od protivničkih smečera.](#)

1942: Lopu se može odigravati svim delovima tela iznad kolena.

Promene pravila u modernoj igri

Sada, sve ono o čemu smo pričali vezano je za vreme pre nastanka FIVB. Posle 1974. godine sva pravila su bar teoretski okupljena u okviru granica FIVB.

Tokom 50-ih godina bio je stabilan period, ali je veliko unapređenje bilo uvođenje „čekića”, što je olakšalo prijem servisa i omogućilo duža nadigravanja.

Odbojka je 1964. godine, u Tokiju, postala olimpijski sport, gde je u potpunosti zarobila maštu publike i to prvenstveno spektakularnom atletskom (ako ne i akrobatskom!) igrom japanske ženske reprezentacije. Na prelasku iz 60-tih u 70-te godine, uvedene su antene, prvobitno postavljene na razdaljini od 20 cm izvan belih traka, koje su stajale vertikalno iznad bočnih linija terena, (a prečnik odbojkaške lopte je bio 20 cm)! Dodir igrača sa loptom je do tog vremena ponovo dozvoljen samo iznad i uključujući struk.

Do sredine 70-ih godina, trake su pomerene na mesta na kojima se i sada nalaze, smanjujući tako širinu prostora za napad, čime je odbrana postala lakša i samim tim je došlo do balansa i mogućnosti za duža nadigravanja.

Blok se više nije računao kao jedno od tri odigravanja ekipe. Igrači su mogli da stoje na srednjoj liniji ali nisu smeli da je pređu. Kasnije, igrači su smeli da nagaze srednju liniju delom stopala, u protivničkom polju. To je stvorilo uslove za bolje i spektakularnije blokiranje. Napadi iz zadnje linije su počeli da dominiraju. Pravila su se kolebala u pogledu omogućavanja da greška servisa prevagne nad pozicionom greškom, kao i kod omogućavanja da primač zadnje linije izvrši udarac u napadu ukoliko lopta dolazi od

bloka. Blokiranje protivničkog servisa je postalo greška. To je verovatno bila dobra stvar, jer se sprečila da se mečevi razvlače između servera i bloker. Takav poen je spektakularno videti jednom, dvaput, ali stalno je dosadno – ljudi su želeli da gledaju nadigravanja.

Ipak, pogodna klima za promene ustanovljena je u kasnim 80-tim godinama, izborom Rubena Akoste (Rubén Acosta) za Predsednika FIVB. Tada je odbojka postala jedan od tri najpopularnija sporta na svetu. Legende Pravila igre, Mikola (Mikkola), Koleman (Coleman) i Predsednik RGC-a Ki- Vej Ma (Qi-Wei Ma) usresredili su se da ustanove skup pravila koji će ohrabriti spektakularnost, dozvoljavajući liberalnija pravila kontakta sa loptom i izbacivši sve faktore koji su veštački zadržavali igru.

Do Olimpijskih igara, 1992. godine, glavna tema je bila kako sprečiti prekid nadigravanja usled grešaka na mreži... ali sudije još uvek nisu mogle da se izbore sa novih „pet principa“ koji su objašnjavali šta je greška a šta nije.

Komisija za Pravila igre se vraćala na to u brojnim prilikama.

Tokom 80-ih godina dosta toga je urađeno u vezi sa sistemima bodovanja, uveden je *taj brejk set*, uvedeno je ograničenje u pogledu broja osvojenih poena, pa je potom eliminisano jer je prekidalo uzbuđenja i zabavu. Igra je sada postajala sve spektakularnija – sa višestrukim napadima i sa prebacivanjem prema fenomenalnim napadačima zadnje linije SAD.

Tabela 1: Razvoj najvažnijih pravila u pogledu sistema osvajanja poena

Godina/ Olimpijada	Setovi 1-4	Ograničenje Da/Ne	Peti set	Ograničenje Da/Ne
1972 Minhen	Poen tek posle osvojene promene do 15 (2 poena razlike)	Ne	Poen tek posle osvojene promene	Ne
1988 Seul	Poen tek posle osvojene promene do 15 (2 poena razlike)	Da (17)	Svako nadigravanje poen (15)	Da (17)
1992 Barselona	Poen tek posle osvojene promene do 15 (2 poena razlike)	Da (17)	Svako nadigravanje poen (15)	Ne
1996 Atlanta	Poen tek posle osvojene promene do 15 (2 poena razlike)	Ne	Svako nadigravanje poen (15)	Ne
2000 Sidnej	Svako nadigravanje poen (25)	Ne	Svako nadigravanje poen (15)	Ne

Sredinom 90-ih godina dozvoljeno je slobodnije prvo odigravanje. Ovo je bila velika promena: jednim korakom odbojka je pomeren od igre kažnjavanja do igre sa slobodnim praćenjem pokreta- više nije bila poenta šta igrači ne smeju da urade, već koliko oni mogu da nas zabavljaju radeći ono što najbolje znaju. Kada je igra dopunjena novim konceptom da „dodir mreže od strane igrača NIJE greška osim u slučaju dodira mreže prilikom odigravanja lopte“, stvorena je snažna kombinacija koja je potpalila vatru u igri i prenela je na viši nivo.

Lopta može biti odigrana nazad ukoliko prođe izvan ili preko antena. Ovo pravilo su igrači brzo iskoristili i proizveli spektakularni efekat, odigravajući lopte za koje nikad ne bismo verovali da su moguće.

Sudijski znaci su promenjeni kako bi bili povezani sa TV slikom igre i kako bi odluke bile jasnije za TV publiku. Uvedeni su tehnički tajm-auti, kako bi omogućili više vremena za analize i reklame. Dva tehnička tajm-auta su kasnije ustanovljena u prva četiri seta, na 8. i 16. poenu.

Pokušaji izvođenja servisa su svedeni na jedan, ali je vreme za izvođenje bilo produženo na 8 sekundi. Odbojka se razvijala i pomerala sa razvojem TV. Dozvoljeno je da se nadigravanje nastavi čak i ako je lopta posle izvedenog servisa udarila u gornju ivicu mreže. Osvajanje poena paralelno sa osvajanjem nadigravanja u setovima postalo je realnost. Zajedno sa Liberom, ovaj skup pravila je predstavljen je krajem 90-tih godina i doveo je do spektakularnog uspeha na OI u Sidneju 2000.

Sada lopta može biti odigrana bilo kojim delom tela. U tom aspektu, vratili smo se na isti trenutak u igri kao 1919. godine. Ali samo po tom jednom pitanju. Odbojka je sada porasla i igra se u velikim ligama.

Koncept „Neka lopta što duže bude u igri“ je postao svakodnevna složenica u rečniku ove igre kao i u mozgovima onih koji stvaraju pravila.

A budućnost? Zaista, više istog.

Spektakularni uspesi dozvoljavanja slobodnijeg prvog dodavanja i sistem „svako nadigravanje – poen“ su vredni pomena. Analiza nekih od ovih promena pravila je pokazala ono što smo već znali, ali je dodala težinu našoj veri u ono što smo uradili: brzina skok-servisa je zapravo porasla sa 105 km/h na 120 km/h otkad je ukinuta greška neca. Kakvo oružje! A visina igrača se smanjila za 2 cm u proseku: nema toliko oslanjanja na visinu, nagrađuje se fizička pripremljenost!

Ova pravila se ne menjaju već nekoliko godina i mi smo u periodu konsolidacije. Da li to znači da su promene završene? Daleko od toga: i dalje testiramo nove ideje, ponovo pretresamo stare, koje bi sada mogle biti podesnije za današnju odbojku, kada je Le Šateljeov efekat učinio svoju magiju. I proučavamo igru. Posmatramo šta održava igru živom. I slušamo svačije ideje.

Želimo da odbojka bude jednostavna, brza i uzbudljiva. Želimo da to bude budućnost.

Sendi Stil (Sandy Steel)
Predsednik Komisije FIVB za pravila igre

Prevod:

Jovana Živanić
Regionalni sudija
Sudijska organizacija OS Beograda

Ana Medojević
Regionalni sudija
Sudijska organizacija OS Beograda